

2. Гринчук І., Бурська О. Проблема музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: Навч.-метод. посібник / І. Гринчук, О. Бурська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 224 с.
3. Майлин Е.А. Искусство мыслить образами / Е.А. Майлин. – М.: Просвещение, 1977. – 144 с.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч. посібник / ред.. О.П. Рудницької. – К.: Експрес-об'ява, 1998. – 183 с.
5. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учеб. пособие для студентов и преподавателей / В.И. Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
6. Приходько В.И. Музыкальная фактура и исполнительство / Вера Ивановна Приходько. – Харьков: Фолио, 1997. – 208 с., нот.

УДК:371.147:78

Лю Кешуан

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОБРАЗНО-СТИЛЬОВІ ВІДЧУТТЯ» МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена розкриттю теоретичної сутності поняття «образно-стильові відчуття» та розумінню цієї проблеми майбутніми вчителями музичного мистецтва, які навчаються фортеп'янонній гри. Аналіз теоретичних положень дозволив дійти висновку про необхідність оволодіння базовими поняттями мистецтва, в тому числі категорією образно-стильових відчуттів, які є необхідними професійними якостями піаніста. Категорія стилю музичних творів має свою специфіку, які пов'язані зі звуковою формою вираження музичного змісту, що визначає генезис стилю, можливість його відчуття та проявляється в сукупності всіх особливостей сприйняття музики, об'єднаних у цілісну систему.

Ключові слова: образно-стильові відчуття, майбутній учитель музичного мистецтва, фортеп'янонне навчання.

Лю Кешуан. Теоретическая сущность понятия «образно-стилевые ощущения» будущих учителей музыкального искусства в процессе фортепианного обучения. Статья посвящена раскрытию теоретической сущности понятия «образно-стилевые ощущения» и понимания этой проблемы будущими учителями музыки, обучающимися фортепианной игре. Анализ теоретических положений позволил сделать вывод о необходимости владения базовыми понятиями искусства, в том числе категорией «образно-стилевые ощущения», которые являются необходимыми профессиональными качествами. Эта категория имеет специфику, связанную со звуковой формой выражения музыкального содержания; определяет возможность его ощущения и проявляется в совокупности всех особенностей восприятия музыки, объединенных в целостную систему.

Ключевые слова: образно-стилевые ощущения, будущий учитель музыки, фортепианное обучение.

Liu Keshuang. Theoretical meaning of idea «manner-style feelings» of future music art teachers in the piano training process. This article is about theoretical meaning of idea «manner-style feelings» and understanding this problem by future music teachers.

Analysis of theoretical positions allow to make conclusion about necessity using the base art concepts and among them the category of manner-style feelings, which are necessary professional qualities.

The category of music products style has some specific characters, which are combined with sound form of music content expression. That factis determined the style genesis, possibility of its feeling and reveal itself in sum of all perception music peculiarities, which are united in the integrity system.

Keywords: *manner-style feelings, future music teacher, piano teaching.*

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що освоєння категорії стилю, його образного відчуття та розуміння цього поняття майбутніми фахівцями є об'єктивною необхідністю, обумовленою низкою факторів. Вища педагогічна школа покликана формувати освічених учителів музичного мистецтва, для яких здатність розрізняти та відчувати стилі в музичних творах стає показником рівня сформованості творчої особистості майбутніх професіоналів. Для них володіння базовими поняттями мистецтва, в тому числі категорією «образно-стильові відчуття», є необхідною професійною якістю, запорукою компетентності та здатності розв'язувати виникаючі навчальні та творчі завдання у процесі фортепіанного навчання.

Важливість усвідомлення образно-стильової обізнаності та розуміння адекватних відчуттів під час навчання, в тому числі гри на фортепіано, зумовлена також тим, що в реальних умовах навчання музичному мистецтву досить часто відтісняються його художньо-виконавські аспекти. Це пов'язано з прагненням піаністів (майбутніх учителів музичного мистецтва) насамперед подолати технічні перешкоди у виконавській діяльності, тому педагогічне стимулювання, яке має базуватись на художньо-образних відчуттях, не завжди спрямовується на розуміння власної емоційно-почуттєвої активності. Тому, основним шляхом опанування образно-стильової різноманітності є забезпечення повноцінного репертуару піаніста, у процесі вивчення якого уможлиблюється багатство й новизна образно-стильових відчуттів та їх розуміння. Відтак проблема образно-стильового відчуття у процесі навчання гри на фортепіано посідає чільне місце в музичній освіті майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Проблема відчуття музичного стилю та його розуміння привертала увагу багатьох музикантів-педагогів. Зокрема, розглянуто історичні, педагогічні й методичні основи фортепіанного виконавства (О. Алексєєв, В. Барвинський, Л. Баренбойм, Ф. Блуменфельд, Н. Гуральник, Н. Кашкадамова, Г. Коган, Б. Міліч, Н. Руденко, Л. Лисенко, Г. Ципін, Ж. Хурсіна, В. Шульгіна та ін.), педагогічні умови досягнення єдності виконавського і загального музичного розвитку та музичних здібностей піаністів (Т. Воробкевич, С. Ліпська, С. Науменко, В. Ревенчук, Б. Теплов, О. Щербініна, О. Щолокова та ін.); виявлено особливості формування чуттєво-емоційного ставлення до навчання гри на фортепіано, самостійності, ініціативності (Т. Беркман, Д. Богоявленська, Т. Кротова, Н. Любомудрова, Г. Нейгауз, О. Ніколаєв та ін.). Ґрунтовне й різнобічне наукове підґрунтя відчуття образної сфери фортепіанних творів, розуміння їх відмінностей складають теоретичну базу для розуміння кожним піаністом образно-стильових відчуттів.

Узагальнення їх поглядів дозволяє зробити висновок, що стиль є універсальною категорією, яка характеризує музичне мистецтво і об'єднує змістові та структурні характеристики. Категорія стилю музичних творів має специфіку, пов'язану зі звуковою формою вираження їх музичного змісту. Оскільки твори музичного мистецтва сприймаються слухом, для розуміння категорії музичного стилю та похідного поняття «образно-стильові відчуття», здійснення повноцінної музичної діяльності піаністів, необхідно володіти розвиненим відчуттям музичного стилю.

Аналіз стильового підходу в розумінні та усвідомленні явищ музичного мистецтва довів, що ця проблема не є новою в музичній педагогіці. Ідея розуміння сутності музичних явищ крізь призму феномену стилю ґрунтується на теоріях засновників його пізнання (Б. Асаф'єв, М. Михайлов, Є. Назайкінський, Б. Яворський, ін.) визначають стиль виявом специфіки музичного мислення, а вивчення принципів організації творчого мислення вважають ключем до осягнення музично-образного змісту твору (зокрема фортепіанного).

Розуміння стилю (як сукупності особливостей) в мистецтві, що розкривають відмінності одних явищ від інших, остаточно затверджується в епоху Відродження. І. де Грохео в трактаті «Музика» (бл. 1300 р.) поділяє музику на просту або громадянську; складну або правильну; церковну. В епоху Відродження зростає увага до індивідуальності видатних творців [9]. У XVII-XVIII століттях поштовхом інтенсивного розвитку

музикознавства стало виникнення нової музичної практики (гомофонне письмо, формування мажорно-мінорної гармонічної системи, виникнення нових музичних жанрів і форм, розквіт світського мистецтва). У 1650 році з'являється енциклопедія А. Кірхера в якій мали місце характеристики індивідуальних стилів композиторів (Палестріна, Фрескобальді, Монтеверді), а також національні стилі та їх особливості. У XVIII ст. «стиль» став вживатися як синонім розкриття та відображення індивідуальності окремих композиторів. Ж.-Ж. Руссо у відомому «Музичному словнику» (1-е вид., 1768 р.) називав стилем «відмітний характер композиції або виконання». (Люлі, Рамо, Глюк, Перголезі) та відобразив відмінності німецьких, французьких та італійських композиторів, особливості драматичної церковної, камерної, симфонічної музики [3].

В епоху романтизму зросла роль творчої особистості в мистецтві, у тому числі музичному, та виникла особлива увага митців до проблем індивідуального і національного стилів [10]. На межі XIX-XX століть велику роль у розробці теорії стилю відіграла віденська школа. На початку XX ст. вперше визначається стиль у мистецтві як відображення характеристики історичної епохи, з одного боку, і як відображення індивідуального художнього мислення майстра-творця, з іншого.

Основою сучасного розуміння теоретичної сутності стилю як категорії мистецтва і художньої творчості є її трактування в філософії, естетиці, де стиль вивчається у двох напрямках: з позиції творця і виконавця та особи, яка сприймає твір (слухача).

Дослідження образно-стильового відчуття розкрило ідеї більшості авторів, які вивчали проблеми стилю (Ю. Борев, Г. Вьольфлін, А. Доценко, О. Лосев, В. Медушевський, М. Михайлов, Є Назайкінський, Б. Міліч, ін.), та мали схожі позиції. Вони виділяли такі основні стильові різновиди: історичний (епохальний), національний, індивідуальний (авторський). Індивідуальний стиль має в музичному мистецтві свою специфіку, тобто виконавський стиль (О. Алексєєв, Я. Мільштейн, Д. Рабінович, В. Чинаєв). Характеризуються як категорія розглядається як прояв своєрідності трактування твору, специфічності інтерпретації та пов'язується з проявом індивідуальності музикантів-виконавців, що, на наш погляд, розкриває образно-стилістичне відчуття кожного з них.

Специфічність музичного стилю, його відмінні риси й особливості влучно визначає Є. Назайкінський, який збагачує музично-педагогічну теорію своїм трактуванням. Він якому вказує на наявність активних, провідних виражальних засобів і розуміння стилю як цілісної системи, утвореної сукупністю властивостей музики. Отже, «Музичний стиль – це відмітна якість музичних творів, що входять до тієї чи іншої конкретної генетичної спільності (спадщина композитора, школи, напрями, епохи тощо), яка дозволяє безпосередньо відчувати (курсив наш. – Л. К.), пізнавати, визначати їх генезис і проявляється в сукупності всіх без винятку властивостей сприйнятої музики, об'єднаних у цілісну систему навколо комплексу відмінних характерних ознак» [7, с. 20].

Аналіз теоретичних напрацювань музикантів-педагогів довів, що у процес розпізнавання стилю доцільно, на нашу думку, виділяти емоційно-образний, когнітивний, діяльний і виконавський (ціннісний) аспекти. На взаємозв'язок емоційного й інтелектуального в процесі усвідомлення та розуміння стилю вказує О. Критська [6], яка розглядає відчуття стилю в широкому (емоційна чутливість) і вузькому (диференційоване слухання) значенні. Для розуміння образно-стильового відчуття музики необхідне, на нашу думку, розуміння сенсу стильового слуху, який включає наступні компоненти: емоційний, (забезпечує безпосередність і яскравість образно-змістовного сприйняття музики різних стилів); когнітивний (дозволяє розпізнавати стиль на основі знання його характерних структурно-граматичних ознак і аргументувати використання стильових атрибутів); діяльний (забезпечує слухову диференціацію стильових елементів у процесі сприйняття, вивчення і виконання музичних творів); виконавський (дозволяє оцінювати та виконувати, адекватно втілювати стиль у творі мистецтва відповідно до усталених у музичній практиці художньо-естетичних норм і еталонів (О. Критська [там само])).

Надаючи різні визначення, вчені, по суті, мають на увазі одну й ту ж здатність особистості – сприймати і усвідомлювати музичний стиль. При цьому більшість з них

вказують на їх взаємозв'язок з музичним слухом, що є основою сприйняття, відчуття стилю і його розуміння.

Важливість феномена «стиль» для будь-якого виду музичної діяльності (композиторської, аналітичної, виконавської, слухацької) обумовлює актуальність вивчення стильових проблем музичного мистецтва в процесі музичного навчання і виховання. У зв'язку з цим в останні десятиліття у музичній педагогіці велике поширення набув стильовий підхід до навчання [8, с. 32].

Сутність стильового підходу полягає у спрямованості освітнього процесу на розуміння (у тому числі майбутніми вчителями музичного мистецтва) теоретичного сенсу образно-стильового відчуття як специфічної якості мистецтва (епохи, митця, ін.), та розуміння стилю як цілісної системи взаємообумовлених ознак.

Спрямовуючи теоретичну сутність стилю на проблему образно-стильового відчуття в майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання вважаємо результативним його розуміння завдяки тому, що це дозволяє інтегрувати діахронічні й синхронічні підходи до опанування музичного мистецтва, сприяє розумінню та усвідомленню історичного розвитку музики, еволюції стильових систем, а також формуванню цілісних образно-стильових музичних відчуттів піаністів; розширює та зміцнює когнітивну спроможність піаніста за рахунок об'єднання в навчальному процесі музично-теоретичних, історичних та культурологічних знань; збагачує образно-слухові відчуття майбутніх учителів музичного мистецтва за рахунок накопичення слухового досвіду і спрямованості фортепіанного навчання на адекватне сприйняття музики в контексті культури; зміцнює зв'язок теорії з практикою, оскільки припускає практичну реалізацію образно-стильових знань і відчуттів у піаністичній практиці; сприяє становленню ціннісних орієнтацій особистості піаніста завдяки формуванню музично-стильових переваг [2, с. 109].

Таким чином, узагальнюючи викладене, зазначимо, що теоретична сутність поняття «образно-стильове відчуття», за нашим переконанням, включає здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва визначати стильову характерність музичних творів (у тому числі фортепіанних) на основі емоційно-образного змісту, а також усвідомлювати логічні структури музичної мови, вміти розкодувати, розуміти та відчувати на основі зовнішніх проявів образно-стильових ознак музичного твору його ідею і задум, закодованих у формі будь-якого стилю, у власному образно-стильовому відчутті.

Література

1. Вельфлин Г. Основные понятия истории искусств. Проблема эволюции стиля в новом искусстве [Текст] / Г. Вельфлин. – СПб. : Мирфил, 1994. – XVIII+398 с. (426 с.)
2. Гартман К. О. Стили [Текст] : в 2-х частях / К. О. Гартман. – М. : Искусство, 1998. – 302 с.
3. Демченко А. И. История музыкознания: учебник / А. И. Демченко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.sarcons.ru/tl_files/Publikacii/Demchenko/15%20Ist.muz-znanija1.pdf.
4. Доніна Р. Л. Особливості роботи в класі спеціалізованого фортепіано : навч. посіб. / Р. Л. Доніна. – Донецьк: Донецька держ. музична академія ім. С. С. Прокоф'єва, 2008. – 162 с.
5. Ключкова Т. И. Методика освоения музыкальных стилей в процессе теоретической подготовки учителя музыки [Текст] : дис. ... на стиск. Ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. И. Ключкова. – Москва, 2003. – 196 с.
6. Критская Е. Д. Методы интонационно-стилевого постижения музыки [Текст] / Е. Д. Критская // Теория и методика музыкального образования детей : науч.-метод. пособие / Л. В. Школяр, М. С. Красильникова, Е. Д. Критская и др. – М. : Флинта : Наука, 1998. – С. 108-140.
7. Назайкинский Е. В. Стили жанр в музыке: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. В. Назайкинский. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 248 с.

8. Старчеус М. С. К проблеме типологии музыкального восприятия / М. С. Старчеус // Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования: сб. ст. / Сост. А. Г. Костюк. – К.: Музична Україна, 1986. – С. 29-44.

9. Тараева Г. Б. Историко-стилевая ориентация курса анализа музыкальных произведений [Текст] / Г. Б. Тараева // Преподавание музыкально-теоретических дисциплин в историко-стилевом аспекте : сб. тр. / Гос. муз.-пед. ин-тим. Гнесиных : ГМПИ им. Гнесиных. – вып. 120. – С. 16-29.

10. Чинаев В. П. Исполнительские стили в контексте художественной культуры XVIII-XX веков (На примере фортепианного исполнительского искусства) : автореф. дис. ... доктора искусствоведения : спец. 17.00.02 / В. П. Чинаев. – Москва, 1995.– 45 с.